

Skřítkové pod stříbrným městem

Renata Petříčková & Michal Vaněček
Ilustroval Ondřej Zahradníček

O ZVONU PTÁČEK

sal se rok 1480. Byla teprve polovina listopadu a na Kutnou Horu se začaly snášet první sněhové vločky. Permoníci se s obavami dívali na oblohu, protože neměli ještě nachystány všechny zásoby na zimu. Víte, permoníci, to jsou bytosti vyskytující se zejména v dolech a důlních štolách. V bájích, pohádkách a pověstech se jedná o zvláštní podzemní skřítky, kteří horníkům někdy pomáhají a někdy prý i úmyslně škodí.

Ale pravda je taková, že jsou spravedliví. A dbají o to, aby lidé užívali podzemního bohatství rozumně. A tak i v dobách největší slávy Hor Kutných, kde se stříbro těžilo, vycházeli permoníci s havíři v dobrém. Vzájemně si pomáhali a byli si užiteční. Zejména v zimě pak byli skřítky rádi za kousek jídla zanechaného horníky v temných štolách.

Totíž nesmíte si myslet, že permoník v zimě spí jako nějaké zvířátko. Kdepak, o stříbro je potřeba pečovat po celý rok. Ale ten rok měli permoníci strach, že zima přichází

brzo a že bude dlouhá a tuhá. Za takových zim se pak někdy chodívali schovat před největšími mrazy do prostor, kde se tavilo stříbro, do kováren a jiných míst, kde bylo zkrátka pěkně teploučko. A tak i leckterému kováři nebo slévači tu pomohli, tu vyvedli nějaký veselý kousek.

Jedním z příjemných míst na zimu byla dílna zvonaře Ondřeje Ptáčka. Ondřej Ptáček byl synem Prokopa Konváře z Kutné Hory a od roku 1472 odléval zvony, ale také křtitelnice, pušky a cínové nádoby. Byl po dlouhá léta nejvýznamnějším a nejváženějším zvonařem na Horách Kutných.

Roku 1480 se chystal vyrobit svůj nejlepší zvon. Řemeslo provozoval osmým rokem a byl již v tomto cechu proslulým mistrem.

Toho roku tedy vznikl zvon Ptáček. Pomocníci ve zvonařské dílně už byli s prací hotovi, mistr zvonař si mnul ruce nad dobrým dílem a vůbec, v ten listopadový už zasněžený den by tu mohla vládnout dobrá nálada. Ale bylo tu smutno. Od odlití toho zvonu tu vůbec bylo smíchu málo. Kdožví-proč? Říkalo se mezi permoníky, že snad mistr zvonař nějakou nešťastnou náhodou zalil do zvonu ubohého kosa, který si přišel zazpívat na podezdívku pod zvonovou formou právě ve chvíli, kdy se zvon odléval. A zvon stál dosud opuštěn v dílně.

A jak jsem již řekl, permoníci si za chladných dnů rádi chodí ohřívat záda do teplých míst, nejlépe ke kamnům. A právě té smutné listopadové noci se do zvonařské dílny nastěhovalo několik permoníků, že si u vychládajících kamen trošku usuší prošoupané zimní permonické botky. Kamna ještě hrála tak akorát, aby to malé permoníky nespálilo.

„To je zima, že by myš nevyhnal!“ bručel permoník Bručoun a ohříval si záda. Druhý se nalepil hned na něj, což

Bručoun komentoval tím, že se na něj moc lepí a ať se laskavě odlepí. „No, no... kamna jsou snad pro všechny, ne?“ rozsoudil je vousatý permoník Větrník, který měl vousy věčně rozlitané, jako by s nimi chodil každý den po větrných hůrkách.

A tak si tam permoníci hráli nohy, záda, ruce, bříška i permonické uši. Mračili se jako samo peklo, že by z nich měl radost i sám Lucifer. To víte, mít celý den mokré a studené nohy, prochládlá záda, omrzlé nosy a nad hlavou vrstvu studeného sněhu, to permoníkovi na náladě nepřidá. Ten má rád sluníčko a teploučko.

„Jestlipak Kopejtko nasbíral dost šišek na zimu,“ staral se Bručoun, „jinak se sem budeme chodit sušit celou zimu.“ Ošil se, aby druhému permoníkovi ukázal, že to je jeho místo, ale za chvíli to vzdal a se slovy, že se nenechá pořád někým šťouchat do žeber, odešel do rohu zvonářské dílny a se zájmem ťukal do zbytků zvonoviny. „To je zvuk, co?“ počukal na jakýsi úlomek, který ležel na zemi. Větrník se zamyšleně poškrábal ve vousech. V tu chvíli se ozvalo podivné zapískání.

Takové známé, úplně stejné jako na jaře. Permoníci ztuhli překvapením.

Kos! Kde se tady v dílně bere kos?

Rozhlíželi se zmateně kolem. Ale nikde nic, žádný ptáček se v dílně nikde neschovával.

Větrník zamyšleně zaťukal na ten zapomenutý kousek zvonoviny ještě jednou. A světe div se, zase se ozval ten zvuk, jakoby ze všech koutů cvrlikali kosové.

„Tak to není náhoda, to přece nemůže být jen tak,“ muštovali permoníci.

Najednou se Větrník plácl do čela: „Že ono to s tím kosem spadlým do zvonoviny bude pravda?“

Ostatní permoníci začali brebentit a vyptávat se, jak že to vlastně bylo. Každý něco slyšel, ale pravdu neznal nikdo. Vyprávělo se totiž, že zvonař Ptáček měl jednou v noci hrozný sen. Měl odlévat zvon, všechno už bylo připraveno, forma, litina a on přihlížel tomu, jak jeho pomocníci zvonovinu řádně lili. A jak obcházel kolem, smekla se mu noha a spadl do rozpáleného zvonu. Ztuhl tam i se zvonem a od té doby když zvon zvonil, rozbušilo se i Ptáčkovo srdce a on volal a volal o pomoc, ale skrze hluk zvonu ho nikdo neslyšel.

Když se Ptáček z toho hrozného snu probudil, šel odlévat zvon, doufaje, že jeho sen zůstane snem. Začal odlévat zvon se svými pomocníky, kteří si při práci zpívali. Tu si k nim přisedl kos se žlutým zobáčkem a krásně zpíval. Pomocníci si ho nevšimli a jak ke konci vylili zbytek tekutého kovu, vyšlehl plamen, pára zasyčela, ubohý kos se zalkl parou, spadl

a zapekl se do zvonu. Tak se vyprávělo, ale nikdo tomu moc nepřikládal vážnost. Zvonaři spíš měli starost, aby nešťastný pták nepokazil zvonovinu, a tím i hlas zvonu. Zatím ale nikdo nevěděl, jaký bude mít zvon hlas, byl teprve čerstvě vyroben a stál vedle v dílně a čekal na konečné opracování.

Tohle všechno se honilo hlavou permoníkům, když nakukovali pootevřenými dveřmi do vedlejší místnosti, kde stál zvon. Bručoun se nakonec odvážil, po špičkách došel ke zvonu a opatrně na něj zaťukal. A jako by se hejno kosů slétlo na dozrávající třešeň. Ze zvonu se ozval zvuk toho nejlahodnějšího ptačího zpěvu. Ne že by se to skřítkům nelíbilo, ale začali se starat o to, aby kosa nějak ze zvonu vysvobodili.

„Na to určitě budou nějaké čarovné bylinky,“ bručel Bručoun.

„Ale kdeže,“ namítal Pajda, „bylinky jsou přece jen na živé bytosti, tím ze zvonu kosa nedostaneme.“

„A co nějaké kouzlo?“ napadlo Bručouna a už lovil z mošničky knížku nadepsanou „Kapesní lexikon kouzel, díl I.“

Větrník na něj chvíli zvědavě hleděl: „Jestli hledáš heslo Zvon, tak myslím, že v prvním díle, který je od A do M, budeš hledat dlouho a marně.“

„Když já druhý díl nemám,“ zabručel smutně Bručoun a sklopil oči.

„To je ale sakramentská práce,“ zamračil se Větrník a nazdařbůh mrsknul kouskem zapomenuté zvonoviny, který držel v ruce, někam do kouta. Tedy, chtěl jím mrsknout do kouta. Ale jak byl rozčilený a mrzutý, tak mu ruka nějak ujela a „šups!“, hodil ten kousek bronzu přímo na stojící zvon.

Ozvala se rána, současně jako by zakřičelo tisíce kosů,

a od zvonu se zablesklo, jakoby do zvonářské dílny udeřil silný blesk. Nejenže se po dílně rozlilo obrovské světlo, ale také se tu notně oteplilo, a tak Bručoun, který se konečně dostal ke kamnům, protože všichni pooděšli k tomu kousku rozbitého zvonu, musel svá bolavá zmrzlá záda chtě nechtě od kamen odlepit. Bylo mu moc teplo. Utřel si zpocené čelo a zabručel: „To jsem teda ještě neviděl, tohleto...”

A taky že to ještě neviděl. A nikdo to ještě neviděl! Zvon zářil jako nejjasnější hvězda a sálalo z něj teplo. A uvnitř ve zvonu se chvěl a třepotal malý černý ptáček, otvíral zobáček a zpíval nádhernou kosí písničku:

„Dej mi ruku laskavou,
zazpívám ti píseň svou,
aby má křídla zase letěla,
pak zazpívám ti zvesela...
hlas se mi tu strachy třese,
víc než v černočerném lese...”

Byla krásná, ale byla také smutná. Větrník se podíval na vedle stojící permoníky a zjistil, že nikdo ani nedutá. Všichni stáli úplně zkoprnělí. Bručoun měl u toho navíc úplně otevřenou pusou.

„No, asi bychom měli,” poškrábal se Větrník ve vousech, „asi bychom měli něco udělat.”

Znejistěl. „Když jsem to takhle spískal, asi bych to měl nějak dát do pořádku.” řekl si a podal ptáčkovi ruku. Jakmile se dotkl zvonu, ptáček, zakletý v té zářící zvonovině, mu přecupital po maličké dlani až na rameno. To byla docela tíha, protože takový kos je proti malému permoníkovi velký skoro — no, možná ještě víc, než kdyby si vám sedl na rameno třeba páv.

Kos zacupital malými nožkami a zazpíval:

„Děkuji vám permoníčci,
děkuji vám dobří skřítci,
jako díky zazpívám
každé jaro jenom vám...“

A od té doby každé jaro v kutnohorských lesích nějak prapodivně moc zpívají kosové. Ne tak obyčejně jako třeba u vás doma, milé děti, ačkoliv kos zpívá krásně, i když zpívá obyčejně. Ale v těch lesích plných permoníků zpívají kosové ještě o kousek líp. A je to proto, že je tam každé jaro tenhle zakletý kos učí tu nejkrásnější písničku ze všech. A každý rok všichni ostatní kosové umí tu písničku zase o chloupek líp.

A ten zvon sice už nevězní ubohého ptáčka, ale ozvěna jeho hlasu v něm zůstala. Proto má zvon Ptáček nejlepší zvuk ze všech zvonů na Horách Kutných.

To mi můžete věřit!

Když se té listopadové zasněžené noci skřítci k ránu vrátili do svých domovů, zjistili, že Kopejtko moc šíšek na topení nenasbíral, ale bylo jim to jedno. Mluvili ještě několik dlouhých let pořád dokola o tom, jak Větrník úplně náhodou vysvobodil kosa ze zvonu.

O OBJEVENÍ STŘÍBRA V KUTNÉ HOŘE

taré pověsti říkají, že dávno předtím, než bylo kutnohorské stříbro objeveno, bylo tajným potěšením knížete pekelného – Lucifera. Nechával si prý stříbro hluboko pod zemí pro sebe, těšil se jeho třpytem a nedovolil nikomu, aby jej byť koutkem oka zahlédl. Až kněžna Libuše prý v jasno-vidné chvílce vyslovila věštbu, dle níž je poklad pod třemi vrchy v Čechách ukrytý. Ty vrchy, to jsou kopce Kuklík, Sukov a Kaňk. A Lucifer prý všechno stříbro ve vzteku zatáhl černýma prackama hluboko pod zem, ale ono se přesto začalo tlačit na povrch země.

Inu, to říkají staré pověsti. Jenže kdybyste se zeptali permoníků, co žijí pod Kutnou Horou, možná by se smáli a vyprávěli vám, jak to bylo s tím stříbrným pokladem doopravdy. Teď vám povím, co vyprávěl kdysi horníkům v hospodě U čerta permoník Vědous.

Permoníci žijí pod zemí mnoho a mnoho let. Znají všechna pozemská tajemství a chrání bohatství pod zemí ukrytá. Vědí totiž, že lidem není možné vydat všechna bohatství a tajemství, protože oni s nimi neumějí rozumně hospodařit. Proto permoníci dobře zvažují, komu vyjevit jaké tajemství, kdy a kolik bohatství vydat na denní světlo.

Někdy v roce 1142 přišli do Čech mniši z Francie. Jejich řád měl takové těžko vyslovitelné jméno, byl to cisterciácký řád. A v místech, kde dnes stojí Kutná Hora, založili vůbec první svůj klášter v Čechách.

V roce 1237, to už ten klášter stál skoro sto let, vyšel si jeden z mnichů na procházku. Antonín se jmenoval ten mnich. Pod paží knihu, v mošně něco na zub, a že si někde pěkně na podzimním sluníčku odpočine.

A zrovna tou dobou se vydal permoník Vědous, který byl v té době ještě mladičkým permoníkem, do lesa, nasbírat něco lesních plodů. Antonín tam ležel na kraji lesa a odfukoval. Kniha mu nebyla nic platná, spal, jako když ho do vody hodí. Vědous se plahočil lesem a sbíral baculaté ostružiny a jeřabiny a těšil se, jak si je nasuší na zimu. Loňská zima byla tuhá a k jaru museli permoníci s lesními plody už hodně šetřit, aby vůbec zimu přežili. Najednou Vědous uslyšel mohutné odfukování. Nejprve se polekal, že je to medvěd, že si taky vyšel na ostružiny, ale pak si uvědomil, že to jsou zvuky, jako když někdo spí, a tak si dodal odvahy a šel se podívat. Spatřil, kterak Antonín hlasitě chrápe Pánubohu

do oken a v ruce drží mošnu s čerstvým, ještě voňavým chlebem. Však v klášteře právě dneska pekli. A jak si tak Vědous čenichal kolem mošničky, vlétla Antonínovi do nosu moucha a on se nepěkně probudil. Plesk, máchl rukou, trochu nešikovně, a Vědousovi připleskl kabátek ke svému pěkně baculatému tělu. Když si pak druhou rukou Antonín protíral oči, uviděl v tom zlatavém prochládlém listí třepotat se za šos malého skřítk. Strašlivě se polekal a leknutím ho pustil.

„Permoník!!!“ zvolal s úlekem a protíral si oči oběma rukama. Vědous věděl, že je zle. Měl by co nejdřív zmizet, aby si ubohý mnich myslel, že má vidiny, ale bylo mu ho nějak líto. A tak se dali do řeči. Nejprve nesměle, potom směleji a potom se Antonín ve své dobrotě rozdělil o ten výborný

chleba a poklepav si na břicho pravil, že mu klidně dá ten svůj kousek celý, že mu je hábit stejně poslední dobou trochu těsný. A Vědous se cpal chlebem a byl náramně šťastný. Oba se spolu dívali do podzimního sluníčka, počítali poslední jepice a pak se Vědous zeptal: „A co že jsi takhle daleko od lidí? Nějaké trápení?“ protože když se někdo straní druhých, patrně ho něco trápí nebo chce přijít na nějakou bohulibou myšlenku.

Antonín se zasmušil: „Když jsem se narodil, řekla mi prý jedna sudička, že poklad pro lidstvo najdu, ale nedaří se mi to. Podívej, už jsem snad dost stár, abych to uměl, ale neumím, a to mě trápí. Nejhorší je, že vůbec nevím, jak na to.“

„Aha,“ pokýval hlavou Vědous a vstal, protože od země už začalo být chladno. Pokynul Antonínovi a řekl: „Pojď se mnou.“

A tak šli a šli, až došli pod Kaňk k nějakému houští. Vědous ho rozhrnul a mnich spatřil otvor, vedoucí kamsi pod zem. Permoník vkročil dovnitř první a rozžehl louči, kterou sňal se zdi. Vedl mnicha dlouhými chodbami. Procházeli podzemím v místech, kde jednou bude stát město Kutná Hora. Vědous ukazoval mnichovi nepřeborné zásoby stříbrné rudy, haldy přírodního bohatství, které zde pod zemí tiše leželo a čekalo, až se z něj stane skutečné bohatství pozemské.

Mnich Antonín jen beze slov a s otevřenou pusou hleděl na tu stříbrnou záplavu.

Vědous jej vodil několik hodin sem a tam, až nakonec se zastavili ve velkém podzemním sále. Vědous se dlouze zadíval na mnicha a pravil: „Milý Antoníne, ukázal jsem ti nesmírné bohatství, které je zde pod zemí ukryto. Nalož s tím, jak uznáš za vhodné, hled' však, ať bohatství nepřinese lidem zlo.“

Najednou se zablesklo a mnich se probral v lese na tom místě, kde začal dřímat. Posadil se a nemohl si srovnat v hlavě, zda to byl sen nebo skutečnost. Rozhlížel se nevěřícně kolem sebe. Najednou spatřil kousek od sebe tři stříbrné pruty, jakoby vyrůstaly ze země. Tak přece to snad nebyl sen! Jen se bojácně rozhlédl, zda není nikdo nablízku. Pro jistotu přikryl pruty svou kutnou, a co mu nohy stačily, uháněl do kláštera zvěstovat tu novinu.

„Stříbro roste ze země! Stříbro roste ze země!“ volal a okolo stojící mniši si mysleli, že se snad přepil medoviny a ta mu stoupla do hlavy. Hned vše vypověděl opatu kláštera, který si pohladil dlouhé vousy a řekl, ať on sám udělá, co za vhodné uzná, že v této věci mu nikterak radit nemůže. Opat si myslel, že se Antonín pominul, a tak to s ním nechtěl moc rozebírat. Doufal, že až se vyspí, na nějaké ze země vyrostlé stříbro zapomene. Ale kdež! Antonín ještě dva dny chodil jako bez ducha po dlouhých klášterních chodbách a po okolních lesích a nevěděl, co si počít. A taky už s nikým raději nemluvil, uvědomil si, že příliš mnoho slov by mohlo věci uškodit. Nevěděl jak s takovým darem naložit, aby ho nikdo nezneužil.

A tu se toho druhého dne, když chodil po okraji lesa, opět před ním objevil Vědous a usmíval se. „Vidím, že se pěkně trápíš tou otázkou a úkolem, jenž ti osud dal na bedra, vid’?“ usmíval se a kousal do jeřabin, jichž měl plnou nůši na zádech. Okolí už zdobila první jinovatka a pěkně to záblo. Však Vědous i opat Antonín měli nosy červené jako ty jeřabiny.

Antonín vzdychl: „Nevím jak to udělat, aby se stříbro dostalo jen těm potřebným lidem s dobrým srdcem a nenechavce nelákalo. To asi nejde.“

„Ale jde,“ řekl Vědous, „budou-li lidé za stříbro chtít pořídit jen to, co k životu opravdu potřebují, jenom co by si nos od zimy zahřáli.“

„A budou-li chtít víc a budou-li chtít svým bohatstvím závist plodit a jiným škodit?“ položil otázku Antonín.

Vědous pokrčil rameny. A tak Antonín udělal to, co považoval za nejsprávnější. Sezval chudé lidi z okolí, rozdělil jim stříbrné pruty a otevřel první důl. Jeho kutna dala jméno Kutné Hoře, která postupně kolem dolu vyrůstala. A stříbro se tu těžilo pak ještě dlouhá a předlouhá léta.

Toho, kdo chtěl tímto podzemním stříbrem zlé skutky páchat, stihl spravedlivý trest. Jak Vědous slíbil, permoníci zásoby stříbra pečlivě hlídají. A tak to od té doby na světě chodí, kdo si chce hrát nos víc, než je zdrávo, dříve či později si ho spálí. A pán pekel, Lucifer? Ten byl nejprve celý zakaboněný, že se mu nepodařilo stříbro ukořistit, ale pak si řekl, že toho využije ve svůj prospěch. Každé bohatství je nejen zdrojem dobra, ale i lákadlem pro lidi nedobré. A mocnosti pekelné nevynechají jedinou příležitost, jak přes bohatství svádět lidi k špatnému. Ale snad lidský rozum, někdy i s pomocí permoníků, dokáže s tím stříbrným bohatstvím pod Kutnou Horou rozumně hospodařit.

